

SLOVENSKÁ TLAČ O ČESKO-SLOVENSKEJ VZÁJOMNOSTI V 19. STOROČÍ

Nadežda Jurčišinová (Prešov)

The Slovak Press on Czech-Slovak Relations in the 19th Century

Abstract: The study deals with the different aspects of Czech-Slovak relations that appeared on the pages of Slovak periodicals published from the mid-19th century. The author analyses articles published in five Slovak nationally oriented periodicals: *Slovenskje národňje noviny*, *Národnje noviny*, *Slovenské listy*, *Hlas* and *Slovenské pohľady*. She describes the approach of the press and its contributors to various aspects and levels of Czech-Slovak relations in the 19th century. The author indicates the issues dealt with in individual periodicals and draws attention to the fact that the content of the articles published depended on the nature and focus of each newspaper.

Keywords: Czech-Slovak relations – Slovak press – Czech-Slovak cooperation – 19th century – Slovak views

V priebehu 19. storočia sa intenzita vzťahov medzi jednotlivými skupinami činovníkov českej a slovenskej národnej kultúry a politiky menila nielen v závislosti od spoločensko-politických pomerov v habsburskej monarchii, ale i mimo nej. To sa prejavilo aj na stránkach slovenskej dobovej tlače a na jej celkovom záujme o česko-slovenskú vzájomnosť. Viac pozornosti jej venovala slovenská tlač koncom 19. a začiatkom 20. storočia, pretože najmä v tomto období vzrástol počet titulov slovenských novín, ktoré o túto otázku mali záujem. Ovplyvnili to predovšetkým aktivity českého slovako-filského hnutia, ktorého pričinením došlo k zintenzívneniu kontaktov medzi príslušníkmi oboch národov a to tak na personálnej báze, ako aj od polovice 90. rokov na inštitucionálnej báze. Zaslúžil sa o to najmä národno-obranný a slovako-filský spolok Československá jednota v Prahe.

S prejavmi záujmu o rôzne otázky česko-slovenskej vzájomnosti sa stretávame už v období počiatkov formovania moderného slovenského národa. V predloženom príspevku sa venujeme rôznym aspektom českých a slovenských vzájomných vzťahov publikovaných na stránkach slovenskej periodickej tlače vychádzajúcej od polovice 19. storočia. Na základe analýzy obsahu článkov uverejnených v piatich národne orientovaných slovenských periodikách – *Slovenskje národňje novini*, *Národnje noviny*, *Slovenské listy*, *Hlas*, *Slovenské pohľady* – prezentujeme prístup slovenskej tlače a jej prispievateľov k otázkam česko-slovenskej vzájomnosti v 19. storočí, približujeme ich rôzne aspekty a roviny. Prvý titul z nich *Slovenskje národňje novini* vydával významný predstaviteľ Slovákov v prvej polovici

19. storočia Ľudovít Štúr. Pokračovateľom národnopolitckej línie týchto novín boli v druhej polovici 19. storočia *Národnje noviny*, tlačový orgán Slovenskej národnej strany (SNS). V druhej polovici 90. rokov 19. storočia začali vychádzať ďalšie dva tituly slovenských novín (zaujímavé z hľadiska česko-slovenskej otázky). Bol to politický ľudový týždenník *Slovenské listy*, ktorý vydával a tlačil jeden z popredných prívržencov česko-slovenskej vzájomnosti Karol Salva, blízky spolupracovník známeho českého slovako-fila Karla Kálala. V roku 1898 vstúpili na slovenskú politickú scénu predstavitelia liberálneho krídla slovenskej politiky – hlasisti, čo bola mládež študujúca v troch centrách – v Prahe, v Budapešti a vo Viedni. Ich tlačovým orgánom bol spoločensko-politický mesačník *Hlas*. Napokon posledným, vo svojej dobe významným slovenským literárnym časopisom, boli *Slovenské pohľady* s podtitulom Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku.

Slovenskje národňje novini

Závažnú úlohu v predrevolučnom období 1848 – 1849 zohrali *Slovenskje národňje novini* vydávané predstaviteľmi štúrovského hnutia. Vychádzali v rokoch 1845 – 1848 v Prešporku (Bratislave) a ich vydavateľom a hlavným redaktorom bol Ľudovít Štúr. Reagovali na páľčivé problémy doby, významne sa podieľali na informovanosti o situácii v slovenskom národnom hnutí, o dianí v Uhorsku, v monarchii i v zahraničí. Na ich stránkach sa v krátkom čase vykryštalizoval relatívne zrelý politicko-národný,

demokratický a ekonomicko-sociálny program slovenského národného hnutia.¹

Už od začiatku vychádzania sa na ich stránkach vyskytovali kratšie i dlhšie informácie z aktuálneho diania v Čechách a na Morave i rôzne zaujímavosti z českého života. Boli uverejňované prevažne v rubrike *Denník Domáci* a odosielané predovšetkým z Prahy a Viedne. Prvá správa takéhoto druhu sa týkala otvorenia železničnej trate z Prahy do Viedne,² ktoré sa konalo v slávnostne vyzdobenej Prahe za prítomnosti arcivojvodu Františka Karola, ktorý bol na čele delegácie 400 najvyšších a vznešených osôb. Z krátkeho článku sa dozvedáme aj o besede arcivojvodu so zástupcami českého národa, ktorí ho informovali – v českom jazyku – o národných záležitostiach.³ Železničná trať z Prahy do Viedne začala prevádzku 1. septembra 1845. Informácie o premávaní vlaku a o poplatkoch dopĺňala i smutná správa o smrti vrchného merača železnice Jana Pernera, ktorý zomrel pri nešťastí na železnici.⁴ Zaujímavá bola krátka správa o položení základného kameňa sochy cisára Františka I. 22. augusta 1845 v Prahe, ktoré iniciovali české stavy. Na slávnostnom akte sa zúčastnili arcivojvoda František Karol, Karol Ferdinand, uhorský palatín Jozef so synom Štefanom a ďalší.⁵ Z novín sa čitateľ dozvedel napr. o nájdení vzácnych listín týkajúcich sa kniežat'a Wallensteina, o čo sa zaslúžil úradník dvorskej kancelárie Emer Straube,⁶ ale tiež o významnom podujatí Slovanskej besedy – slovenského večera konanom 27. marca 1847 vo Viedni, v ktorého bohatom programe dominovali české národné piesne. V tejto súvislosti upozornil pisateľ správy o protiakcii voči Čechom, ktorá sa uskutočnila vo Viedenskom divadle, kde uvádzali hru namierenú proti nim.⁷ V správach sa vyskytla krátka informácia o tragickej smrti 44-ročného českého profesora, patológa a súdneho lekára Jakoba Kolečku (Kolletschku), ktorý zomrel na následky poranenia počas verejnej prednášky spojenej s pitvou.⁸ Noviny neobišli ani súdobú českú politiku, viackrát upozornili najmä na zasadnutia Stavov českého kráľovstva,⁹ oboznámili čitateľov s ročným zhromaždením Českej kráľovskej hospodárskej

spoločnosti,¹⁰ s neúspešným projektom zriaďovať v Prahe lacnejšie robotnícke pohostinstvá, so zriadením útulku pre chorých a starých ľudí v Litomyšli,¹¹ informovali o vynálezcovi sádzacieho stroja E. L. Čulíkoví,¹² o najkrajšej dedine v Čechách¹³ a i.

V rámci idey česko-slovenskej vzájomnosti rezonovali na stránkach Štúrových *Slovenských národných novín* predovšetkým otázky súvisiace s opätovným zdôvodňovaním opodstatnenosti a nutnosti kodifikácie vlastného spisovného jazyka Slovámi v súvislosti s výčitkami z českej strany – „proč jste se odtrhli“. Jeden z katolíckych kňazov Július Plošic podporil tento akt v úvodníku na pokračovanie pod názvom *Naše Noviny*. V argumentácii poukazoval na katolíckych kňazov, učiteľov a veriacich, ktorí biblickej češtine dostatočne nerozumeli – „sami jeho kňazi a učitelja knihi Českej pre ich zo svojej strani nežrozumnost' na stranu odkladajú“. ¹⁴ Veľmi jasne sa v prospech kodifikácie vyjadroval v úvodníkoch na pokračovanie *Slovo verejnosti* P. Z. Hostinský. Zdôrazňoval, že pokiaľ chcú byť Slováci vnímaní ako samostatný národ, vyvíjať svoju kultúru, musia mať svoj vlastný spisovný jazyk, a nie jazyk spoločný s českým národom: „A mi Slováci dosjal pri češtine nemali sme aňi reč svoju, aňi národnost' svoju, teda tie dve strani, z ktorich sa skladá národňja literatúra, a tak akože bi sme ju boli mohli mať? Boli sme vraj s Čechmi spojení a volali sme ju spoločne literatúrou československou! To ale zase svedčí, že sme neboli Slováci, ale iba nežvolní pripojenci ku slovesnosti českej.“ ¹⁵ Táto otázka sa dostala opäť na pretras v revolučnom roku 1848, keď k nej noviny zaujali postoj v úvodníku *Keď treba, ospravedlňme sa*.¹⁶

Prejavý zaujmu o život Čechov zo strany Štúrom vydaných novín mali rôzne podoby. V solidárnom duchu vo vzťahu k nim vyznieva obširnejšia správa o iniciatíve pražskej mestskej rady, aby sa prostredníctvom dotazníkov zistil skutočný stav vo využívaní českého jazyka vo výučbe na pražských školách a v úsilí niektorých činiteľov nahrádzať ho nemeckým jazykom. Dotazník mali vyplniť učítelia v spolupráci s katolíckymi farármi a katechétmi.

¹ Slovenské národné noviny začali vychádzať 1. 8. 1845 v Bratislave. Popri E. Štúrovi boli ich redaktormi Peter Kellner-Hostinský, Bohuslav Nosák a Móric Jurecký, v roku 1848 aj Ľudovít Dohnány a Janko Štúr. Vychádzali dva razy do týždňa v náklade 400 kusov v tlačiarni Karola Fridricha Wiganda. Za necelé tri roky vydávania vyšlo 292 čísel na 1 168 stranách. Dvojtyždňovou prílohou novín bol Orol tatránski, ktorý sa venoval najmä umeleckej literatúre, estetike, národopisu, histórii, vlastivede, hospodárstvu. Noviny mali široký okruh dopisovateľov spomedzi príslušníkov inteligencie z malých mestečiek a dedín na slovenskom etnickom území, ale aj z rakúskej časti monarchie a zahraničia.

² *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 3, s. 12.

³ *Denník Domáci*. Česká. Praha 22. klasňa. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 10, s. 40. Beseda sa uskutočnila vo večerných hodinách na Žofine.

⁴ *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 16, s. 64.

⁵ *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 18, s. 71.

⁶ *Denník Domáci*. Česká. *Slovenské národné noviny* 2, 1846, č. 62, s. 248.

⁷ *Denník Domáci*. Rakúska. – Z Vjedne. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 170, s. 680; *Denník Domáci*. Rakúska. – Z Vjedne. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 176, s. 703 – 704.

⁸ *Denník Domáci*. Rakúska. – Z Vjedne. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 172, s. 687.

⁹ *Denník Domáci*. Česká. Z Prahi. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 10, s. 40; *Denník Domáci*. Česká. Z Prahi. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 179, s. 715; *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 190, s. 759, 760; *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 191, s. 763; *Denník Domáci*. Česká. Z Prahi. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 229, s. 916 a iné.

¹⁰ *Denník Domáci*. Česká. Praha. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 191, s. 763 – 764.

¹¹ *Denník Domáci*. Česká. – Praha. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 195, s. 779; *Denník Domáci*. Česká. *Slovenské národné noviny* 3, 1847, č. 176, s. 703.

¹² *Denník Domáci*. Rakúska. Vjeden. *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 36, s. 144; *Denník Domáci*. Rakúska. Vjeden. *Slovenské národné noviny* 2, 1846, č. 52, s. 208.

¹³ *Denník Domáci*. Česká. *Slovenské národné noviny* 2, 1846, č. 104, s. 417.

¹⁴ PLOŠIC, Julius. *Naše Noviny*. (Dokončeňje.) *Slovenské národné noviny* 1, 1845, č. 34, s. 133.

¹⁵ *Slovo verejnosti*. (Dokončeňje.) *Slovenské národné noviny* 2, 1846, č. 123, s. 491.

¹⁶ HOSTINSKÝ, P. Z. *Keď treba, ospravedlňme sa*. *Slovenské národné noviny* 4, 1848, č. 279, s. 1113 – 1114.

Obsahoval sedem otázok. Hneď prvá sa týkala vyučovacieho jazyka v škole, riešil sa pomer vo vyučovaní predmetov v českom a nemeckom jazyku, či sa zohľadňovalo štúdium českej mládeže v škole, posledná, siedma, vyžadovala odpoveď na to, či bolo potrebné založiť v Prahe českú hlavnú školu a ako túto ideu zrealizovať. Z obsahu príspevku vyplýva, že podnetom na vypracovanie dotazníka boli sťažnosti, že české deti sa na farských školách trápili s nemčinou, ktorú nerozumeli.¹⁷ V kontexte s hodnotením Slovanov a ich prínosu k rozvoju duchovného života sa autor úvodníka na pokračovanie pod názvom *Panslavism a naša krajina* krátko zmienil o Čechoch, ktorí sa v 14. a 15. storočí „všvihli z ohľau nauk visoko“.¹⁸ V článku dominovali otázky vzťahu Maďarov k Slovanom a Slovákom.

Výraznejší záujem o Čechov sa prejavil v novinách v roku 1848. Až do začiatku marca toho roku oboznamovali Štúrove noviny v krátkych či obsirnejších príspevkoch čitateľov s dianím v rôznych oblastiach českého života. Zmena nastala v roku 1848 po vypuknutí revolúcie v monarchii. Vtedy prinášali podrobnejšie informácie o situácii v Prahe, ponúkli čitateľom podrobné poznatky o požiadavkách českého národa, ktoré predložili českí politici 11. marca 1848 vo Svätováclavských kúpeľoch,¹⁹ písali o rôznych ich aktivitách,²⁰ napr. o predkladaných žiadostiach českého národa,²¹ o situácii v Čechách a na Morave v marci 1848,²² o nespokojnosti Čechov s presadzovaním nemčiny v českých krajinách²³ a pod. Zvláštnu pozornosť venovali príprave Slovenského zjazdu v Prahe začiatkom júna 1848, keď už 12. mája 1848 uverejnili pozvánku na toto podujatie.²⁴ Práve k Slovenskému zjazdu sa viažu príspevky publikované v poslednom čísle novín z 9. júna 1848.²⁵

Národné noviny

Významnú úlohu v slovenskom národnom hnutí do rozpadu monarchie zohral tlačový orgán SNS *Národné noviny*. Začal vychádzať v Turčianskom Sv. Martine v roku 1870 ako pokračovateľ *Pešťbudínskych vedomostí*.²⁶ Noviny venovali dominantnú pozornosť otázkam spätým so slovenským národným hnutím. Až do polovice 70. rokov 19. storočia sa záujem o otázku česko-slovenskej vzájomnosti na ich stránkach výraznejšie neprejavil. Boli to skôr informatívne kratšie či obsirnejšie články o rôznych stránkach

Obr. 1. Matkino šťastie. Kreslil J. Věšín. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 1, s. 9.

života v Čechách a na Morave. K zmene došlo po zatvorení troch slovenských gymnázií a Matice slovenskej v rokoch 1874 – 1875. Noviny upozorňovali, že aj napriek tomu tvrdeému zásahu úradov nie sú Slováci osamotení, lebo môžu požiadať o pomoc Čechov.²⁷ Častejšie sa vyskytovali články, ktoré upozorňovali slovenskú mládež a ich rodičov na možnosti štúdia na českých stredných a odborných školách najmä na Morave, kam to mali Slováci bližšie.²⁸ Jeden z prvých v tomto duchu napísaných príspevkov bol publikovaný začiatkom marca 1875. Jeho autor vyzýval slovenských rodičov: „O mnoho múdrejšie učini otec, keď svojho syna, ktorého nehodlá venovať juridickému a kňazskému stavu, ... pošle do českých alebo moravských škôl. Nie len že tamojšie sympatie a podpory uľahčia mu študovanie, lež v odborných vedách rečou prirodzenou česko-slovenskou a učbou výtečných učencov vzdelávaný pripraví si krásnu budúcnosť a bude pre národ a jeho vzdelanie zachovaný.“²⁹ Aj v nasledujúcom období, a to i napriek ochladnutiu záujmu o česko-slovenskú vzájomnosť, ponúkali *Národné noviny* informácie o českých stredných a odborných školách rôzneho typu, oboznamovali s podmienkami prijímania na takéto školy a s obsahom štúdia.

Zaujímavý z hľadiska výzvy k zvýšeniu aktivity medzi slovenskou mládežou bol článok *Slovo o spolčovaní mládeže*.

¹⁷ *Deníček Domáci*. Česká. Praha. *Slovenskije národňje novini* 3, 1847, č. 153, s. 613.

¹⁸ *Panslavism a naša krajina* (Pokračovanje). *Slovenskije národňje novini* 3, 1847, č. 216, s. 861.

¹⁹ Príloha ku Slovenským Národným novinám. Najnovšie zprávi. Praha. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 271. Príloha.

²⁰ *Deníček Domáci*. Morava. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 273, s. 1092; *Deníček Domáci*. Česká. Praha. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 287, s. 1147.

²¹ *Deníček Domáci*. Česká. (Odchod vislanstva z Prahi do Vjedně). *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 273, s. 1091; *Deníček Domáci*. V Prahe dňa 17. brezna. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 273, s. 1091 – 1092.

²² *Deníček Domáci*. Česká. Praha. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 277, s. 1107; *Deníček domáci*. Morava. Z Brna. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 277, s. 1107 – 1108.

²³ *Deníček Domáci*. Z Prahi dňa 3. kvetna. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 284, s. 1136.

²⁴ *Deníček domáci*. Česká. Praha. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 285, s. 1139 – 1140.

²⁵ *Deníček domáci*. Česká. Praha. *Slovenskije národňje novini* 4, 1848, č. 292, s. 1167. Hlavný dôvod, prečo ďalej Slovenskije národňje noviny nevychádzali, bol fakt, že redakcia nedokázala získať potrebné financie na vyplatenie zákonom zvýšenej kaucie.

²⁶ Národné noviny vychádzali od roku 1870 do roku 1918, ich prvým zodpovedným redaktorom bol Mikuláš Štefan Ferienčík. Tlačil ich Knihotlačiarstvo-účastinársky spolok v Turčianskom Sv. Martine. Bližšie: POTEMRA 1958, s. 80 – 81.

²⁷ MARTINOVIČ. Praha. *Národné noviny* 6, 1875, č. 15, s. 2.

²⁸ Dopisy. Přerov. *Národné noviny* 26, 1895, č. 96, s. 3.

²⁹ CHVOJNICKÝ. Kam do škôl? *Národné noviny* 6, 1875, č. 26, s. 1.

Autor v ňom apeloval na slovenskú mládež, aby si zakladala spolky a ako vzor jej mali slúžiť spolky českej mládeže v Čechách a na Morave vrátane feriálnych spolkov, ako boli Jizeran, Jungmann, Krakovec, Krakonoš, Radbudza, Říp, Sázavan, Štítiny a iné, ktorých činnosť, podľa mienky autora článku, poskytovala „bohatú a krásnu pôdu“ ako vzor: „Myslím, že zavďačím sa najmä mládeži, ktorej nie sú známe pomery mládeže v Čechách a na Morave, keď oboznámim ju s najmohutnejšími výtvorami jej spolčovacieho ducha, s českými krajovými (krajinskými) a moravskými feriálnymi spolkami.“³⁰ Bližšie popisoval ciele spolkovej činnosti česko-moravskej mládeže – sústreďovať študujúcu mládež a šíriť národné povedomie i vzdelanosť medzi obyvateľstvom. Upozorňoval na pravidelnú činnosť krajinských spolkov mládeže a naopak na sporadické a dočasné pôsobenie moravských feriálnych spolkov, pričom túto rozdielnosť zdôvodnil tým, že moravská mládež bola roztrúsená do viacerých miest a mestečiek a nebola taká sústredená ako česká mládež v Prahe, ktorá sa stala sídlom viacerých českých spolkov. Autor vyzýval slovenskú mládež, aby po vzore českých spolkov zakladala svoje, združovala sa v nich a vyvíjala aktivity. Tejto otázke sa *Národné noviny* venovali aj v nasledujúcom období v stručných informáciách o činnosti českých spolkov napísaných na základe výňatkov z ich správ o činnosti.³¹ Do pozornosti čitateľov kládli aj pôsobenie slovenského spolku Detvan v Prahe, poukazyvali na jeho kontakty a spoluprácu so spolkami českej mládeže v Prahe.³²

Významnou národopisnou udalosťou pre Slovákov bola nimi organizovaná Výstava slovenských výšiviek v Turčianskom Sv. Martine v lete 1887, v rámci ktorej sa 3. – 16. augusta konala výstava pôvodných olejových obrazov maliara českého pôvodu Jaroslava Věšina v dome predsedu SNS Pavla Mudroňa. V súvislosti s výstavou výšiviek v novinách poukázali na to, že na ňu zaslal výšivky J. Daněk z Uherského Hradišťa a že si výstavu prezrela delegácia hostí z Prahy – veľkostatkár a majiteľ galérie Ruchu Alois Wiesner (vlastník väčšiny obrazov J. Věšina vystavovaných na výstave), maliar Hanuš Schwaiger, bývalý pražský starosta dr. Tomáš Černý a ďalší.³³ Taktiež v plnom znení uverejnili článok o odozve tejto výstavy, ktorý bol publikovaný v českých novinách *Hlas národa* a autor v ňom upozorňoval na význam výstavy pre Slovákov.³⁴ Svoje mesto v novinách našli aj výňatky z ďalších českých novín, napr. *Národní listy*, brniansky *Hlas*, *Moravská Orlica*.³⁵

So záujmom a očakávaním privítali Slováci vznik českého slovakofilskeho hnutia. Jeho prvé aktivity neunikli

ani redakcii *Národných novín*. Jednou z nich bolo založenie edície pod názvom Knihovna československá, iniciovanej Rudolfom Pokorným. Jej zámerom malo byť utuženie „literárneho svazku v národě československém“ a mala publikovať „znamenitejší práce spisovatelů slovenských, a to: zábavné a poučné slovenčinou i češtinou, čistě vědecké jenom češtinou“.³⁶ Redakcia poskytla informáciu aj o smrti R. Pokorného. Priblížila jeho pôsobenie v prospech Slovákov a podiel na rozvíjaní česko-slovenskej vzájomnosti vrátane Knihovny československej. Zvlášť poukázala na Pokorného prácu *Z potulek po Slovensku*.³⁷

Zaujímavé poznatky z českého života, predovšetkým z oblasti politiky, ponúkali *Národné noviny* prostredníctvom výňatkov z českých novín v rubrike *Prehľad časopisov*. V roku 1899 boli čitatelia oboznámení s úsilím českých politikov, aby sa v českých krajinách uplatňovalo rovnoprávne využívanie českého jazyka v porovnaní s nemeckým.³⁸ Popri prevažne pozitívne ladených príspevkoch sa vyskytli aj kritické, adresované niektorým českým politikom. Takým bol článok publikovaný na titulnej strane novín pod názvom *Česi a Maďari*. Ako už jeho názov napovedá, autor poukazoval na spoluprácu medzi českými a maďarskými politikmi, pričom vychádzal z vyjadrenia českého politika S. Bystrického uverejneného v prouhorských novinách *Budapesti Hírlap*. Autor kritizoval česko-maďarskú alianciu, od ktorej vraj Česi očakávali, že ich to posilní a pomôže im u viedenskej vlády dosiahnuť ústupky – úplnú rovnoprávnosť vo vykonávaní politických práv a „neskôr znovu utvorenie autonómneho štátu“. Maďari zase očakávali, že takýmto spôsobom „uskutočnia obľúbený plán, utvorenie jednotného maďarského štátu“. Po hlbšej analýze prípadného česko-maďarského zblížovania kriticky konštatoval, že toto spojenectvo „je absurdum; bola by to protislavianska a hlavne nečestná politika“.³⁹

K výraznej zmene postoja *Národných novín* k česko-slovenskej vzájomnosti došlo v prvej polovici 90. rokov 19. storočia. Oplyvnili to najmä tri významné udalosti – česká Jubilejná výstava v Prahe v roku 1891, Národopisná výstava československá v Prahe v roku 1895 a ustanovenie a prvé roky činnosti spolku Československá jednota v Prahe. *Národné noviny* vyzdvihovali skutočnosť, že pri týchto príležitostiach prišlo k oživeniu priamych obojstranných kontaktov a k verejnému prejavu zblížovania Čechov a Slovákov.

Prejavom zvýšeného záujmu slovenských predstaviteľov o úspechy českého národného života bola účasť 150-člennej

³⁰ Slovo o spolčovaní. *Národné noviny* 14, 1883, č. 83, s. 2 – 3.

³¹ Spolkové správy. Valná hromada Radhoště. *Národné noviny* 30, 1899, č. 22, s. 3 – 4; Spolkové správy. Bývalým podporovaným Radhoště. *Národné noviny* 30, 1899, č. 57, s. 3 – 4 a iné.

³² B. V. LIPOVSKÝ. Dopisy. Praha. *Národné noviny* 14, 1883, č. 21, s. 3; Spolkové zprávy. *Národné noviny* 18, 1887, č. 53, s. 4.

³³ Naše slávnosti. *Národné noviny* 18, 1887, č. 90, s. 7.

³⁴ Svätomartinská výstava. *Národné noviny* 18, 1887, č. 91, s. 3 – 4.

³⁵ Pozvanie na Výstavku pôvodných olejových obrazov Jaroslava Věšina. *Národné noviny* 18, 1887, č. 59, s. 4, č. 63, s. 4, č. 84, s. 4; VAJANSKÝ, S. H. Věšinova výstava. *Národné noviny* 18, 1887, č. 92, s. 2.

³⁶ Našincům v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a zvláště na Slovensku! *Národné noviny* 11, 1880, č. 32, s. 4. V Pokorného edícii vyšli iba dva zväzky – Spevy Jána Bottu (v roku 1880) v slovenčine a vedecká publikácia J. Vlčka Literatúra na Slovensku, její vznik, rozvoj, význam a úspěchy (v roku 1881) v češtine.

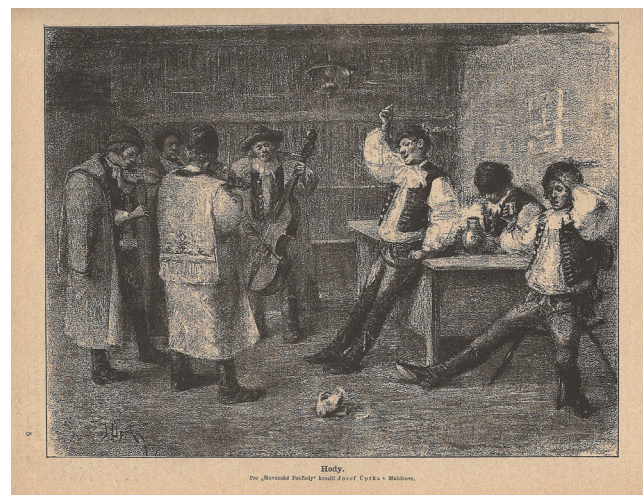
³⁷ Chýrník. Rudolf Pokorný. *Národné noviny* 18, 1887, č. 109, s. 5.

³⁸ Prehľad časopisov. *Národné noviny* 30, 1899, č. 28, s. 2.

³⁹ Česi a Maďari. *Národné noviny* 30, 1899, č. 102, s. 1 – 2.

slovenskej delegácie na Jubilejnej zemskej výstave v Prahe v júli 1891, ktorá sa z pôvodne „zemského“ (krajinského) podujatia zmenila na národné, t. j. české podujatie. Delegáciu viedol predseda SNS Pavol Mudroň a tvorili ju popredné slovenské osobnosti, čo dávalo návšteve reprezentatívny význam. Jedným z účastníkov slovenskej delegácie bol popredný ideológ SNS Svetozár Hurban Vajanský, ktorý venoval výstave na stránkach *Národných novín* niekoľko článkov.⁴⁰ Bol aj autorom väčšiny článkov o Národopisej výstave československej v Prahe (konala sa od 15. mája 1895 do 25. októbra 1895), ktorú navštívila 115-členná slovenská delegácia tiež vedená Pavlom Mudroňom. Noviny reagovali na toto podujatie, prinášali nielen pomerne bohaté informácie o jeho priebehu, programe, zážitkoch a dojmach z výstavy, ale aj informácie o jej význame pre Slovákov.⁴¹ Výstava sa stala príležitosťou na uverejnenie článkov o Slovensku v českých novinách.

Zvýšenú pozornosť venovali *Národné noviny* aj prvým rokom činnosti národno-obranného a slovakofilského spolku Československá jednota, ktorý bol ustanovený 7. mája 1896 v Prahe a za svoju prioritnú úlohu si stanovil rozvíjanie česko-slovenskej vzájomnosti. Stal sa hlavným organizátorom česko-slovenskej spolupráce a pomoci Slovákom pred prvou svetovou vojnou spočiatku na kultúrnom a neskôr i hospodárskom poli. S. H. Vajanský sa v cykle článkov pod názvom *Pražské dojmy*⁴² venoval tomuto spolku, pričom stručne zhodnotil vzťahy medzi oboma národmi. Vyslovil nádej, že Československá jednota prispeje k výraznému oživeniu česko-slovenských kontaktov. O potrebe spolku, organizovane a cieľavedome rozvíjajúceho vzťahy medzi oboma národmi, predstavitelia Slovákov nepochybovali. Práve naopak, so znepokojením sledovali ochabovanie záujmu českej strany o vzájomné kontakty. S. H. Vajanský výstižne vyjadril očakávania Slovákov od Československej jednoty, vznikom ktorej „osihoťené námahy jednotlivca“ preberie na seba vo vzájomnom sebaopoznávaní celý spolk. Upozornil čitateľov aj na prvé významné podujatie tohto spolku – Prvý slovenský večer, ktorý sa konal 24. novembra 1896 v Prahe na Žofine za účasti popredných kultúrnych predstaviteľov českého i slovenského národného života.⁴³ Ocenil najmä kultúrnu stránku podujatia, venovanú slovenskému slovu, slovenskej piesni a hudbe.⁴⁴ Postoj S. H. Vajanského a martinských činiteľov SNS k spolku sa však zmenil po vzniku

Obr. 2. Hody. Kreslil Josef Úprka. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 2, s. 33.

hlasistického hnutia, nepriateľsky zameraného voči ich politike. Oplyvnila to skutočnosť, že za zrodom hnutia hlasistov stáli popredné osobnosti českého slovakofilského hnutia ako Tomáš G. Masaryk, Karel Kálal, starosta spolku František Pastrnek a iní. Rozpory prispeli k tomu, že *Národné noviny* sa venovali otázke česko-slovenskej spolupráce od konca 90. rokov 19. storočia zriedkavo (až do udalosti v Černoveji roku 1907). Ak uverejnili nejaké články, mali zväčša informatívny charakter a týkali sa významných udalostí českého spoločenského života. V rubrike *Školské zprávy* párkrát uverejnili základné informácie o tých českých školách, ktoré ponúkali slovenskej mládeži možnosti študovať na nich, a informovali o podporách Československej jednoty, ktorá ich poskytovala slovenským študentom. Obmedzili sa skôr na uverejňovanie inzerátov tohto spolku o českých školách a len občas ich spojili s výzvami.⁴⁵

Slovenské listy

V roku 1897 začal Karol Salva vydávať v Ružomberku s výdatnou podporou a finančnou pomocou Stodolovcov, Makovických a ďalších slovenských podnikateľov z Liptova⁴⁶ politický ľudový týždenník *Slovenské listy*.⁴⁷ Bol to jeden z prvých časopisov na Slovensku, ktorý prinášal

⁴⁰ VAJANSKÝ, S. H. Česká výstavka. *Národné noviny* 22, 1891, č. 58, s. 1; VAJANSKÝ, S. H. České slávnosti. *Národné noviny* 22, 1891, č. 76, s. 1; VAJANSKÝ, S. H. Z návštevy Slovákov v Prahe. *Národné noviny* 22, 1891, č. 82, s. 1 – 2.

⁴¹ VAJANSKÝ, S. H. Národopisná výstavka v Prahe od 15. mája 1895. *Národné noviny* 26, 1895, č. 57, s. 2; Chýrnik. Národopisná výstavka v Prahe bola včera ukončená. *Národné noviny* 26, 1895, č. 129, s. 4; Dopisy Praha. *Národné noviny* 26, 1895, č. 78, s. 3; Dopisy Praha. *Národné noviny* 26, 1895, č. 80, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Z výstavky. *Národné noviny* 26, 1895, č. 81, s. 1.

⁴² VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 275, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 276, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 277, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 278, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 282, s. 2; VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 291, s. 1.

⁴³ Bližšie: JURČIŠINOVÁ 2002a, s. 457 – 472.

⁴⁴ VAJANSKÝ, S. H. Pražské dojmy. *Národné noviny* 27, 1896, č. 275, s. 2.

⁴⁵ Bližšie: Spolkové zprávy. Výbor Československej jednoty vypisuje šesť rôznych podpôr. *Národné noviny* 28, 1897, č. 182, s. 4; Školské zprávy. Česká reálka v Hodoníne. *Národné noviny* 28, 1897, č. 176, s. 3; Školské zprávy. Podpory chudé mládeži slovenské. *Národné noviny* 29, 1898, č. 162, s. 3; Školské zprávy. Nová štipendia pro obchodní školu v Uh. Hradišti. *Národné noviny* 29, 1898, č. 148, s. 3; Školské zprávy. Zápis do české vyšší reálky v Hodoníne. *Národné noviny* 29, 1898, č. 195, s. 3.

⁴⁶ PODRIMAVSKÝ 1983, s. 177 – 178.

⁴⁷ Slovenské listy. Týždenník pre politiku a spoločenský život. Vychádzali od 20. 11. 1897 do roku 1899. Ich zodpovedným redaktorom a vydavateľom bol Karol Salva, ktorý ich tlačil v Ružomberku. Bližšie: POTEMRA 1958, s. 96.

Obr. 3. Sadaj, slnko, sadaj ... Kreslil J. Věšín. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 2, s. 33.

pravidelné správy z českých krajín a posilňoval snahy o česko-slovenskú spolupatričnosť. Do svojho programu si dal obrodu slovenskej národnej politiky a propagovanie spolupráce Čechov a Slovákov. Noviny reagovali na viaceré otázky česko-slovenskej vzájomnosti či už teoretického charakteru, alebo propagovali konkrétne prejavy spolupráce medzi Čechmi a Slovákami v praxi so zvláštnym akcentom na činnosť Československej jednoty.⁴⁸ Prvý starosta spolku profesor slovanskej filológie na českej univerzite v Prahe František Pastrnek to ocenil na valnom zhromaždení spolku koncom januára 1899: „Z časopisov slovenských *Slovenské listy* a *Hlas*, ktoré sú snahám spolku neobyčajnou ochotou na pomoc.“⁴⁹ Na popularizáciu aktivít tohto spolku boli *Slovenské listy* označené ako „druhý orgán Jednoty a ... zaprisahaný nepriateľ všetkého, čo na maďarstvo upomína“.⁵⁰

Priestor na publikovanie vytvorili i blízkemu Salvovmu spolupracovníkovi K. Kálalovi. Uverejnili mu sériu článkov

venovaných česko-slovenskej vzájomnosti pod názvom *Slováci a Česi*.⁵¹ Autor v nich zdôrazňoval dôležitosť vzájomnej spolupráce medzi oboma národmi. *Slovenské listy* sa venovali v rámci pozornosti česko-slovenskej vzájomnosti otázkam kultúrnej spolupráce – písali o českej hudbe a novinkách v nej, o aktivitách českých učiteľov, upozorňovali na početnosť českých titulov novín,⁵² zvlášť poukazyvali na tie, ktoré sa venovali slovenským záležitostiam a mali svojich dopisovateľov aj medzi Slovákami,⁵³ spomínali významné osobnosti českej kultúry vo výtvarnom umení, hudbe, sochárstve,⁵⁴ zmieňovali sa o nových knihách, ktoré vyšli v českých vydavateľstvách a pod. Aj v tejto oblasti poskytli podporu a pomoc Československej jednote a to pri realizácii jej knižnej akcie, v rámci ktorej zasielala Slovákom v Uhorsku české knihy a časopisy, ba aj celé knižnice.⁵⁵ Noviny upozornili na dve základné príčiny záujmu Slovákov o české knihy a časopisy. Prvú príčinu videli v ich duševnom hlade. Jeho dôvodom bolo, že Slováci nemali možnosť vzdelávať sa v Uhorsku prirodzeným spôsobom, „na základe reči materinskej, ale mučia sa na spôsob zvierat: že nerozumejú, čo sa učia naspamäť!“ Druhú príčinu videli v tom, že im bola česká kniha a český časopis po slovenskej knihe najbližšia a najmilšia, že jej rozumeli tak ako slovenskej. Na záver konštatovali: „Keby na Slovensku nebolo českej knihy – českej kultúry: tu by bola tma!“⁵⁶ Odporúčali siahnuť po českej knihe aj pri získaní odborných vedomostí, keďže odborná literatúra v slovenskom jazyku v značnej miere absentovala, na čo redakcia novín upozornila: „Niet ani vedeckých ani vôbec populárne spracovaných poučných spisov; literatúra naša poskytuje tak málo pre reálnu výchovu mládeže a ľudu...“⁵⁷

Bokom nenechali *Slovenské listy* ani otázky hospodárskej spolupráce. V úvodníku z decembra 1898 pod názvom *Hospodárska politika* autor kritizoval praktiky uhorskej vládnej hospodárskej politiky, ktorá kládla rôzne prekážky hospodárskemu rozvoju Slovákov. Keďže Slováci nenašli v Uhorsku pochopenie a ústretovosť pri realizácii svojich národno-hospodárskych aktivít, upriamili pozornosť na rozvíjanie spolupráce v hospodárstve s Čechmi, čo podporovala i redakcia novín: „Pestujme česko-slovenskú vzájomnosť aspoň len tým, že my, biedni, neskúsení – poučíme sa od bratov v Česku a na Morave, ktorí sú bohatí vo vzdelaní.“⁵⁸ Stretu záujmov českého a nemeckého ekonomického nacionalizmu na Morave sa venoval kratší príspevok pod názvom *Úspechy drobnej národnej politiky*.⁵⁹ K hospodárskej spolupráci sa viaže i krátky článok *Hospodárska vzájomnosť*, v ktorom autor upozorňoval na skutočnosť, že skoro všetky české noviny odporúčali českej verejnosti,

⁴⁸ Československá jednota. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 29, s. 6; Československá jednota. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 12, s. 2.

⁴⁹ Československá jednota. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 12, s. 2.

⁵⁰ Českou knihou, českým grošom. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 13, s. 1.

⁵¹ KÁLAL, K. Slováci a Česi. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 38, s. 1; KÁLAL, K. Slováci a Česi. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 39, s. 1.

⁵² Nové časopisy. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 11, s. 4.

⁵³ Morava. V prospech učiteľstva. Naše časopisectvo vo službe česko-slovenskej vzájomnosti. Česká hudba. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 2, s. 4.

⁵⁴ Morava. Vynikajúci mužovia českí. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 3, s. 5.

⁵⁵ Bližšie: JURČIŠINOVÁ 2010.

⁵⁶ Českí agenti. *Slovenské listy* 5, 17. 11. 1901, s. 1.

⁵⁷ J. R. Niečo o úkoloch mládeže. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 44, s. 7.

⁵⁸ Hospodárska politika. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 6, s. 1.

⁵⁹ Úspechy drobnej národnej politiky. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 6, s. 5.

aby nekupovali drevené náradie od Židov a Nemcov, ale aby si kupovali výrobky z Dielne na náradie, účastinárskej spoločnosti v Turčianskom Sv. Martine.⁶⁰ Noviny spomenuli a v stručnosti popisali činnosť Českej informačnej kancelárie v Brne, ktorá pracovala v prospech česko-slovenskej vzájomnosti najmä pri pomoci Slovákom pri výchove slovenského remeselného dorastu tým, že vyzývala slovenských rodičov, aby posielali svoje deti na vyučenie sa remeslu k českým majstrom.⁶¹ To, že myšlienka potreby nadviazania bližších hospodárskych kontaktov medzi Čechmi a Slovákmi rezonovala, dokladuje aj článok *K našej vzájomnosti*. Autor sa v ňom dovoľoval zintenzívnenia hospodárskej spolupráce zriadením Československého alebo Slovensko-českého jednatelstva, ktoré by dbalo o to, aby sa kontakty českých výrobcov so slovenskými sprostredkovateľmi a naopak nadväzovali bez hluku a kriku.⁶² Do pozornosti čitateľov dávali noviny i nové závody v Čechách a na Morave a odporúčali Slovákom odoberať produkty od nich.⁶³ Častejšie upozorňovali na školy hospodárskeho zamerania na Morave, zvlášť novozriadené.⁶⁴ Redakcia novín poskytovala informácie o možnostiach a o podmienkach štúdiá na českých školách najmä pred začiatkom školského roka. Chlapcom odporúčala študovať na najbližších českých gymnáziách na Morave – v Místku, Ostrave, Opave, Strážnici a na reálkach v Hodoníne a v Ostrave,⁶⁵ pretože mali k Slovensku bližšie, čo by rodičov stálo menšie finančné náklady na dopravu a aj by ich mohli navštíviť. Keďže sa podstatná časť slovenského obyvateľstva živila poľnohospodárstvom, noviny odporúčali predovšetkým zimné hospodárske školy, v ktorých sa vyučovalo len v zimných mesiacoch (od 1. novembra do apríla). Prijímali tu žiakov, ktorí vychodili ľudovú školu, školné sa neplatilo. Okrem toho upozorňovali na možnosť vzdelávať sa na dvojročných roľníckych školách, uvádzali miesta, kde sa tieto školy nachádzali.⁶⁶ Snahy získať pre slovenských študentov na českých školách financie, a tak pomôcť Československej jednote, prejavila redakcia *Slovenských listov* v roku 1898 aj v úvodníku pod názvom *Sbieranie na slovenskú mládež*.⁶⁷ V článku *Českou knihou, českým grošom* zase zdôraznila, že pomoc spolku je pre Slovákov potrebná. Argumentovala absenciou slovenských vysokých, stredných, odborných, priemyselných, hospodárskych škôl a zdôraznila, že aj na ľudových školách a v opatrovniach boli trojročné deti nútené učiť sa maďarsky. Ak teda slovenský rodič nechcel, „aby mu dieťa obľbalo, pošle ho jestli má prostriedky, do školy

českej“,⁶⁸ kde nadobudne vedomosti v jazyku, ktorý je mu blízky a zrozumiteľný.

Slovenským dievčatám a ich rodičom *Slovenské listy* dávali do pozornosti „*dva výborné ústavy moravské*“ Vesnu v Brne a Pöttingeum v Olomouci, ktoré mohli žiakom ponúknuť aj ubytovanie v internátoch. Zdôraznili, že na oboch školách mohli nadobudnúť nielen všeobecné vedomosti, ale aj vedomosti z hudby, cudzích jazykov, priučiť sa domácejmu hospodárstvu a ručným prácam, v odborných kurzoch získať vedomosti potrebné v obchode a to z korešpondencie a účtovníctva. Upozornili aj na možnosť pokračovať v štúdiu na vyššej dievčenskej škole, kde mohli popri obchodnom odbore študovať aj v odbore hospodárskom, umelecko-priemyselnom a jazykovom. Výučba teoretických predmetov bola pre všetky odbory spoločná, do konkrétnych odborov na špecializáciu sa chovankyne mali možnosť prihlásiť na základe záujmu, talentu a budúceho uplatnenia.⁶⁹ Medzi chovankyňami boli aj dievčatá z „Uhorského Slovenska“. Čitateľov oboznámili aj s Československým pensionátom pre dievčatá v Prahe, ktorého účelom bolo vychovávať dievčatá v rýdzo národnom duchu, aby sa z nich stali vzorné „*Češky a dobré hospodyně*“. Aj tu uviedli podmienky prijatia na školu a súčasťou informácie bol Domáci poriadok, ktorý zakotvoval povinnosti chovankýň.⁷¹

V príspevku *Slovania. Česi*. ponúkli *Slovenské listy* čitateľom poznatky z Čiech a Moravy, pričom akcent pri Čechách sa kládol na bližší popis aktivít spolku Československá jednota, najmä na jeho pomoc pri výchove a vzdelávaní slovenskej mládeže na českých stredných a vysokých školách i na knižnú a učňovskú akciu spolku.⁷² V časti venovanej Morave upriamili pozornosť na popis vzťahov Nemcov a Čechov na Morave: „*V Sliezsku a v Čechách sa Nemci neboja poslovančenia, tam sú dosť silní a majú oporu o nemeckú ríšu, ale na Morave boli by stratení, bo sú jak ostrovky roztrasení po celej zemi.*“⁷³

Náležitú pozornosť venovala redakcia novín poprednému českému politikovi 19. storočia Františkovi Ladislavovi Riegrovi pri príležitosti jeho 80. narodenín. Oboznámila čitateľov s jeho politickými aktivitami v prospech českého národa, pri významných udalostiach sa pozastavila a bližšie ich popísala. Súčasťou príspevku o politikovi bola krátko stať pod názvom *Dr. Rieger o pomere Čechov ku Slovákovi*, prevzatá z *Národných listov* a publikovaná ešte v roku 1861, v ktorej sa Rieger dovoľoval zachovania a budúceho spojenia Čechov a Slovákov na základe spoločného literárneho

⁶⁰ Morava. Hospodárska vzájomnosť. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 1, s. 4.

⁶¹ Morava. V prospech vzájomnosti. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 11, s. 4.

⁶² Morava. K našej vzájomnosti. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 13, s. 4.

⁶³ Český pivovar ostravský. Nová továrň v Prostějove. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 3, s. 5.

⁶⁴ Morava. Nová hospodárska škola na Morave. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 2, s. 4.

⁶⁵ Zápis do české vyšší reálky v Hodoníně. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 41, s. 8.

⁶⁶ Kam pošleme našich synkov na štúdia? *Slovenské listy* 3, 1899, č. 28, s. 3.

⁶⁷ Sbieranie sa na slovenskú študujúcu mládež. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 47, s. 1.

⁶⁸ Českou knihou, českým grošom. *Slovenské listy* 3, 11. 2. 1899, č. 13, s. 1.

⁶⁹ Ústavy „Vesny“ v Brne. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 29, s. 3 – 4; Školy Vesny v Brne. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 41, s. 6.

⁷⁰ Výročná zpráva škol Vesniných. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 39, s. 5 – 6.

⁷¹ Československý penzionát pro dívky v Praze. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 2, s. 4; Československý pensionát pro dívky v Praze. *Slovenské listy* 3, 1899, č. 39, s. 6.

⁷² Bližšie: JURČIŠINOVÁ 2002b, s. 277 – 293.

⁷³ Slovania. Česi. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 29, s. 6.

a vedeckého jazyka. Čo sa týkalo politiky, bolo jeho stanovisko v otázke česko-slovenskej vzájomnosti rezervované. Poznámene, že keď sa bude Slovákom zle dariť, nenájdu „úprimnejší a obetavejší súcit“ ako medzi Čechmi.⁷⁴ *Slovenské listy* priniesli kratšie informácie aj o zasadaní českého krajiniského snemu s dodatkom, čo očakával český ľud od jeho rokovania.⁷⁵

Hlas

Dňa 29. júna 1898 začala slovenská mládež – hlasisti, reprezentovaní najmä Vavrom Šrobárom a Pavlom Blahom, vydávať v Skalici spoločensko-politický mesačník *Hlas*.⁷⁶ V popredí ich záujmu bolo i rozvíjanie česko-slovenskej vzájomnosti, čo zakotvili do svojho programu pod názvom *Naše snahy*: „V otázke československej, konečne stojíme na stanovisku našich buditeľov a vrstovníkov, ktorí v každom vážnom okamihu dôrazne vyzdvihovali kultúrnu jednotu národa československého. Na rozvalinách všetkých kultúrnych stredísk na Slovensku musíme dvojnásobne upovedomovať nevyhnutnosť tejto jednoty, musíme ju dlá všetkých síl svojich pestovať, plodmi tejto našej spoločnej kultúry sa obživovať, aby sme zo svojej národnej i proste ľudskej mráky a strnulosti povstali a časom dlá svojich síl a počtu účinne sa zúčastnili i spoločnej osvetovej práce národa československého a tak i kultúrnej práce všeludskej.“⁷⁷ Hlasisti propagovali a poukazyvali na potrebu rozvíjania česko-slovenských vzťahov vo viacerých oblastiach, predovšetkým v kultúre. Stali sa najvýraznejšími priekopníkmi česko-slovenských vzťahov a spolupráce koncom 19. storočia.⁷⁸

Prejavom blízkeho vzťahu hlasistov k prof. T. G. Masarykovi bolo okrem iného aj publikovanie jeho prednášky na pokračovanie *Jak pracovať?* na stránkach *Hlasu* v roku 1899.⁷⁹ V rubrike *Referáty* priblížili čitateľom základné myšlienky prezentované T. G. Masarykom na Husovej slávnosti v Prahe 29. júna 1899.⁸⁰ Vplyv T. G. Masaryka na obsahovú náplň *Hlasu* bol zrejmý nielen publikovaním úryvkov z jeho prác, ale napr. aj z prednášok, ktoré odzneli

na schôdzkach mládeže. Tak tomu bolo aj na stretnutí mládeže v Liptovskom Sv. Mikuláši 6. augusta 1899, kde sa referátom *O ideji národnostnej a jej význame* prezentoval Ján Ruman. Spracoval ho na základe myšlienok z prác T. G. Masaryka – *Otázky českej a Otázky sociálnej*.⁸¹ Z prác T. G. Masaryka vychádzal aj známy slovenský komeňiológ Ján Kvačala v príspevku *Realizmus, romantika a askesa*, ktorý uverejnil v *Cirkevných listoch*. Na stránkach časopisu *Hlas* Kvačalov článok spracoval a okomentoval V. Šrobár. J. Kvačala v článku okrem iného poznámene, že keď sa redakcii časopisu *Hlas* podarí uverejňovať v českých časopisoch slovenské práce, tak sa on stane jedným z najodusevnejších prívržencov česko-slovenskej vzájomnosti. V. Šrobár na tieto slová reagoval a uviedol, že české časopisy už tak činia a vymenoval názvy konkrétnych titulov českých časopisov, ktoré uverejňovali práce slovenských autorov – *Květy, Český lid, Lid a ruch, Hlas národa, Národní listy, Slovan, Našinec, Slovácké noviny* a iné.⁸² Redakcia *Hlasu* pravidelne uverejňovala správy o činnosti spolku slovenskej mládeže v Prahe Detvan, čím poukazovala na jeho aktivity vo vnútrospolkovej činnosti, ale aj navonok vo vzťahu k širšej českej verejnosti.⁸³ V krátkych príspevkoch oboznamovala i s činnosťou spolku Radhošť v Prahe.⁸⁴

V. Šrobár a jeho spolupracovníci v *Hlase* sa snažili byť nápomocní aj spolku Československá jednota v jeho rozvíjaní česko-slovenskej spolupráce. Realizovali to aj uverejňovaním podrobných informácií z výročných správ spolku,⁸⁵ oboznamovaním čitateľov s jeho podujatiami, vyzývaním najmä príslušníkov slovenskej inteligencie, aby vstupovali do spolku a pod. V roku 1900 Šrobár v *Hlase* napísal: „Máme mnoho príčin Jednotu v jej čisto kultúrnej činnosti čo najúčinnejšie podporovať. Vyzývame preto intelligentov slovenských, aby vstupovali v rady jej členov. Posiaľ by sme ich tam málo napočítali!“⁸⁶ Podporu spolku poskytol časopis *Hlas* najmä pri realizácii knižnej akcie. Vyzýval čitateľov, aby sa tí, ktorí boli ochotní vziať si do opateru menšiu knižnicu a z nej požičovať knihy, obrátili na spolok a udali mu počet a druh kníh, aké by „pomerom a potrebám

⁷⁴ Dr. František Ladislav Rieger. *Slovenské listy* 2, 1898, č. 5, s. 2 – 3.

⁷⁵ Politické zprávy. Snem kráľovstva českého. Čeho očekává český lid od zemského sněmu? *Slovenské listy* 3, 1899, č. 18, s. 4.

⁷⁶ *Hlas*. Mesačník pre literatúru, politiku a otázku sociálnu. Začal vychádzať v Skalici v lete 1898 zásluhou V. Šrobára a P. Blahu. Spoločiatku ho vydával P. Blahom v Skalici, bol aj jeho zodpovedným redaktorom a nakladateľom. Od jesene 1903 až do zániku koncom roku 1904 ho vydával V. Šrobár v Ružomberku. Bližšie: POTESNÝ 1958, s. 70.

⁷⁷ ŠROBÁR, Vavro. *Naše snahy*. *Hlas* 1, 1898, č. 1, s. 6.

⁷⁸ Bližšie: PODRIMAVSKÝ 1983; PEKNÍK 1999, s. 87 – 99; PEKNÍK 2000, s. 521 – 537.

⁷⁹ MASARYK, G. T. Jak pracovat? Na základe prednášok prof. G. T. Masaryka. Úvod. O práci vôbec. Práca duševná a hmotná. *Hlas* 1, 1898, s. 103 – 108; MASARYK, G. T. Jak pracovat II.? Význam práce ethický a metafyzický. *Hlas* 1, 1898, od s. 137; MASARYK, G. T. Jak pracovat III.? Část druhá. Práca duševná, hlavne vedecká. *Hlas* 1, 1898, od s. 171; MASARYK, G. T. Jak pracovat IV.? Čo je charakter vedeckej práce? *Hlas* 1, 1898, od s. 326; MASARYK, G. T. Jak pracovat V.? O knihách. *Hlas* 1, 1898, s. 362 – 276; MASARYK, G. T. Jak pracovat? *Hlas* 2, 1899, s. 6 – 18.

⁸⁰ Referáty. Prof. G. T. Masaryk reč, na slávnosti Husovej dňa 29. 6. 1899. *Hlas* 2, 1899, s. 40 – 42.

⁸¹ O ideji národnostnej a jej význame. Predniesol na schôdzke mládeže v Mikuláši dňa 6. 8. 1899 Jozef Ruman. (Dľa prof. Dra. T. G. Masaryka). *Hlas* 2, 1899, č. 1, s. 81 – 84; Dôverná schôdzka akademickej mládeže slovenskej v Mikuláši dňa 6. a 7. aug. 1899. *Hlas* 2, 1899, s. 72.

⁸² ŠROBÁR, Vavro. Realizmus, romantika a askesa. *Hlas* 2, 1899, s. 277 – 280; ŠROBÁR, Vavro. Realizmus, romantika a askesa (dokončenie). *Hlas* 2, 1899, s. 318 – 323.

⁸³ Jednateľská zpráva o činnosti slovenského spolku „Detvan“ v Prahe r. 1897/8. *Hlas* 1, 1898, č. 5, s. 146 – 148; RUMAN, Jozef. Obzor. Spolkový. Zpráva z Detvana. O patriotizme čítané na spolkovej schôdzke. *Hlas* 1, 1898, s. 269 – 272; Zprávy z Detvana v Prahe. *Hlas* 2, 1899, s. 343 – 347; Jednateľská zpráva spolku Detvan z letného obdobia r. 1898/9. *Hlas* 2, 1899, s. 180 – 183; Zpráva spolku Detvan za zimné obdobie 1899/1900. *Hlas* 3, 1900, s. 363 – 365 a i.

⁸⁴ Obzor spolkový. Zo zprávy Radhošťa. *Hlas* 2, 1899, s. 367.

⁸⁵ Obzor spolkový. Zpráva o účinkovaní ČJ v Prahe. *Hlas* 3, 1900, s. 358 – 362; Kus kultúrnej práce pre Slovensko! (Zpráva Československej Jednoty) *Hlas* 1, 1898, s. 225 – 232; Obzor. Spolkový. Zpráva o účinkovaní Československej jednoty v Prahe. *Hlas* 2, 1899, s. 358 – 365.

⁸⁶ Obzor spolkový. Zpráva o účinkovaní Československej jednoty. *Hlas* 4, 1901, s. 362; Obzor spolkový. Zpráva o účinkovaní Československej jednoty v Prahe za rok 1898/9. *Hlas* 2, 1899, s. 358 – 361.

obyvateľstva nimi obývaného mestečka alebo dediny najlepšie zodpovedali”⁸⁷

Aj časopis *Hlas* venoval pozornosť osobnostiam českého národného života. V roku 1898 to bola spomienka na popredného českého národovca a politika Františka Palackého.⁸⁸ Poskytoval informácie o obsahovej náplni českých časopisov, napr. *Moravská revue*, *Slovanský přehled*, *Čas*, pražská *Samostatnost* a iné.⁸⁹ Zvyčajne úryvkami z týchto časopisov upozorňoval na ich prejavy záujmu o život Slovákov, najmä mládeže. Poznatky zo vzťahov medzi Čechmi a Slovákmi prinášal časopis v rubrike *Obzor Slovanský*. Napr. v roku 1899 jeden (nemenovaný) slovenský kňaz z Uhorska vo svojom oduševnene prednesenom vystúpení na stretnutí veriacich na posvätnom moravskom Velehrade apeloval na prítomných, aby sa Moraváci a Slováci usilovali lepšie sa vzájomne spoznať: „Poznajme sa, nedajme sa!“ Tieto slová poslúžili redaktorovi časopisu *Hlas* na napísanie obšírneho článku, v ktorom okrem iného poskytol čitateľom všeobecný náčrt českých politických pomerov na Morave, upozornil na účinkovanie konkrétnych politických strán a ich úlohy, zmienil sa aj o časopisoch, ktoré tu vychádzali.⁹⁰ V roku 1898 uverejnili obsiahlejší príspevok Stanislava Klímu pod názvom *Obraz slovanstva*, v ktorom sa zmienil aj o vzťahu Čechov a Slovákov.⁹¹

Táto myšlienka bola v popredí článku v *Hlase* od V. Šrobára pod názvom *Vzájomnosť československá!* Upozornil v ňom, že vzájomnosť medzi Čechmi a Slovákmi nie je „výmysel dneška, ona trvá už od historických dôb“. Dôrazne odmietol všetky diskusie o splynutí oboch národov v politickom zmysle. Taktiež nesúhlasil s názorom o jednotnom spisovnom jazyku. Predpokladom rozvíjania vzájomnosti bolo podľa neho to, aby sa Česi a Slováci vzájomne poznávali a poznali. Napísal: „Treba vám i nám poznať nielen pomery naše ku štátu a našim nepriateľom, ale i náš vnútorný život a všetko, čo s tým súvisí: školské, náboženské, literárne, sociálne i hospodárske pomery“⁹² Považoval za dôležité, aby sa vzájomná pomoc, láska a poznanie neuskutočnilo len medzi hŕstkou inteligencie, ale malo preniknúť medzi čo najširšiu vrstvu oboch národov. Na význam českej pomoci Slovákom poukazyval V. Šrobár v článku *Maďarizácia* a to v súvislosti s rozširujúcou sa maďarizáciou v Uhorsku a jej hlbokým zásahom do „nášho verejného i súkromného života“. Navrhol tri možnosti, ako sa obrátiť proti tejto „skaze“ – knižnou, rodinnou výchovou a štúdiom na českej škole. Vyzdvihol aktivity Československej jednoty v tejto oblasti: „Od vyše dvadsiatich rokov neurobili sme

Obr. 4. Pražská staromestská čerpacia stanica. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 4, s. 85

ani toľko v prospech vzdelania slovenskej mládeže, koľko vykonal malý, počtom a peňažnými prostriedkami chudobný spolok Československá Jednota za dva roky.”⁹³ Výzvvy k rozvíjaniu česko-slovenskej vzájomnosti boli predmetom rokovania i na dôvernej schôdzke priateľov *Hlasu* v roku 1901. V intenciách tu prezentovaných postojov nemala česko-slovenská vzájomnosť prestať pri teórii, ale mala sa realizovať v praxi – najmä v štúdiu slovenskej mládeže na českých školách rôzneho charakteru.

Slovenské pohľady

Periodikum *Slovenské pohľady* začalo vychádzať od roku 1881.⁹⁴ Stalo sa reprezentatívnym orgánom umeleckej tvorby, literárnej vedy a kritiky. Už v prvých číslach časopisu

⁸⁷ Obzor spolkový. Zpráva o účinkovaní Československej jednoty v Prahe. *Hlas* 3, 1900, s. 358 – 362.

⁸⁸ O Františkovi Palackom. *Hlas* 1, 1898, s. 125 – 127.

⁸⁹ Dr. Jaroslav VLČEK. Dějiny české literatury. *Hlas* 1, 1898, s. 219 – 220; Moravská Revue. *Hlas* 1, 1898, s. 252 – 253; Adolf Černý: Slovanský přehled, roč. 1. *Hlas* 2, 1899, s. 115.

⁹⁰ Obzor. Slovanský. (Dopisy z Moravy) *Hlas* 2, 1899, s. 149 – 152.

⁹¹ Obzor. Slovanský. KLÍMA, Stanislav. Obraz slovanstva. *Hlas* 1, 1898, s. 206 – 216.

⁹² ŠROBÁR, V. Vzájomnosť československá! *Hlas* 4, 1901, č. 1, s. 290 – 291.

⁹³ ŠROBÁR, V. Maďarizácia. *Hlas* 1, 1898, č. 3, s. 65 – 73.

⁹⁴ Svojím obsahovým zameraním nadviazali na časopis Slovenské pohľady na vedy, umeňja a literatúru, ktorý vydával a redigoval v rokoch 1846 – 1852 blízky spolupracovník L. Štúra Jozef Miloslav Hurban. Na začiatku začali Slovenské pohľady vychádzať s podnázvom *Časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku*, od roku 1886 s podnázvom *Illustrovaný časopis pre literatúru, vedu, umenie a politiku*. Neskôr, od roku 1890 s podnázvom *Časopis zábavno-poučný*. Časopis vychádzal každý druhý mesiac v Turčianskom Sv. Martine tlačou Knihtlačiarstvo-účastinárskeho spolku v tomto meste. Ich redaktorom bol v prvom ročníku S. H. Vajanský spolu s J. Škultéty, potom ním bol S. H. Vajanský a od roku 1890 J. Škultéty. Bližšie: POTEMRA 1958, s. 98.

sa prejavila spolupráca medzi českými a slovenskými kultúrnymi pracovníkmi publikovaním príspevkov českých autorov. V prvom ročníku bola uverejnená báseň popredného českého slovakofila Adolfa Heyduka *K světlu!*, rovnako aj *Filologické rozhovory* od literárneho historika J. Vlčka a historik, pedagóg a múzejník Josef Ladislav Píč prispel do časopisu článkom *Historické drobnosti*.⁹⁵ Ten v spolupráci s časopisom pokračoval aj pri príprave druhého ročníka, do ktorého prispel dvoma recenziami. Prvá z nich sa viazala k práci ruského autora Konstantína Jakovleviča Grota *Morava a Maďari*. Obsahovo sa venovala problematike príchodu a usadenia sa starých Maďarov na strednom Dunaji, v druhej recenzii popisoval niektoré myšlienky maďarského anonymného autora práce *Anonymus Belae notarius*.⁹⁶ Išlo o spracovanie malej rukopisnej práce, ktorá sa mu dostala do rúk vo Viedenskej dvorskej knižnici.⁹⁷ V roku 1884 bol čitateľom sprístupnený úryvok z prekladu J. Vlčka *Rukopisy zelenohorský a kráľohorský*.⁹⁸ Časopis na svojich stránkach ponúkal krátke informácie o spoločensko-kultúrnych podujatiach v Čechách a na Morave s prihliadnutím či upozornením na slovenskú účasť na ich. Oboznamoval verejnosť s knižnými novinkami na českom trhu (išlo najmä o knihy nakladateľstiev Fr. Šimáčka, Fr. A. Urbánka, Jana Ottu a i.); v rubrike *Časopisy a knihy* prinášal základné údaje o českých časopisoch. Išlo zvyčajne o časopisy, ktoré boli redakcii zasielané, napr. *Světlozor*, *Osvěta*, *Květy*, *Ruch*, *Lumír*, *Domáci krb*, *Literární listy*, *Ženské listy*, *Komenský* a iné.⁹⁹ Od anonymného autora bola v roku 1887 uverejnená rozprávka na pokračovanie *Půt na Velehrad*.¹⁰⁰

Slovenské pohľady venovali pozornosť i spomienkam na významné osobnosti českého národného života ako F. Palackému,¹⁰¹ A. Heydukovi, J. Vlčkovi,¹⁰² R. Pokornému¹⁰³ a iným. Zvlášť treba spomenúť články J. Vlčka pod názvom *Listy z Čiech*, ktoré vychádzali na pokračovanie počas viacerých rokov a prinášali informácie o rôznych stránkach českého života.¹⁰⁴ Napr. v *Liste*

z *Čiech II.* informoval Vlček o časopisoch vychádzajúcich v Čechách, na Morave a Sliezske, ich počet uvádzal nad 300 a len v Prahe ich bolo vydávaných vyše 120. Stručne opísal ich obsahové zameranie. Roztriedil ich na časopisy politické, literárne, vedecké a umelecké. Samostatnú kategóriu tvorili tlačové orgány jednotlivých remesiel a živností. Z politických časopisov upozornil na *Národní listy* a *Hlas národa*, z moravských politických novín poukázal na „konzervatívny“ *Našinec* a *Moravské listy*. Uviedol názvy niektorých vidieckych novín. Zo zábavno-poučných poukázal na štyri tituly, a to mesačníky *Osvěta* a *Květy* a týždenníky *Světlozor* a *Zlatá Praha*. Z vedeckých spomenul *Časopis českého múzea*.¹⁰⁵ V ďalšom z listov sa zaoberal tvorbou Jaroslava Vrchlického. Redakcia sa tomuto literátovi venovala aj v roku 1893 v súvislosti s jeho 40. narodeninami.¹⁰⁶ V *Liste z Čiech IV.* (odoslaný z Prahy 20. októbra 1890) upozorňoval J. Vlček na knihy, ktoré vyšli v českých nakladateľstvách J. Ottu a F. Šimáčka. Ani redakcii *Slovenských pohľadov* neunikli dve významné podujatia v Prahe verejne manifestujúce česko-slovenskú vzájomnosť – Jubilejná zemská výstava a Národopisná výstava československá. S prvým podujatím oboznámil čitateľov popredný slovenský prírodovedec, neskôr predseda Muzeálnej slovenskej spoločnosti Andrej Kmeť.¹⁰⁷ K druhému podujatiu sa viazali tri *Listy z Čiech* J. Vlčka. V nich s nadšením popísal svoje dojmy z výstavy, ktorá umožnila najmä slovenskému ľudu prezentovať výtvo-ry svojej duchovnej i hmotnej kultúry.¹⁰⁸ J. Vlček bol častým dopisovateľom časopisu a niektoré jeho príspevky boli zo života českého národa.¹⁰⁹ Pútavé poznatky ponúkla redakcia v krátkom príspevku pod názvom *Hostiny u starých Čechov*. Autor vychádzal z práce dr. Zikmunda Wintera *Kuchyně a stůl našich předků*. Okrem iného v ňom poskytol informácie o bežnej strave, o pohostení pri svadbách a krstoch, priateľskom posedení, fašiangoch, o cechových pohosteniach.¹¹⁰ V podobnom duchu vyznieval aj príspevok, ktorý upozorňoval na knihu Čenka Zibrta *Jak se kdy v Čechách tancovalo*.

⁹⁵ HEYDUK, Adolf. *K světlu!* *Slovenské pohľady* 1, 1881, č. 1, s. 27 – 28; VLČEK, Jaroslav. *Filologické rozhovory*. *Slovenské pohľady* 1, 1881, č. 1, s. 80 – 88; PÍČ, J. L. *Historické drobnosti*. *Slovenské pohľady* 1, 1881, č. 3, s. 219 – 223.

⁹⁶ Išlo o kroniku Gesta Hungarorum (Činy Uhrov), nazývanú tiež tzv. Anonymova kronika – Anonymus Regis Belae Notarius, ktorú spísal anonymný notár kráľa Bela III. Magister P., zvaný Anonymus. Práca zo stanoviska podmaniteľskej teórie opisuje udalosti spojené s pobytom starých Maďarov v ich pravlasti (ázijskej), ich pochod na západ, zaujatie Karpatskej kotliny a udalosti z 10. storočia.

⁹⁷ PÍČ, J. L. *Morava a Maďari*. *Slovenské pohľady* 2, 1882, č. 2, s. 151 – 154; PÍČ, J. L. *Anonymus Belae notarius*. *Slovenské pohľady* 2, 1882, č. 5, s. 401 – 404.

⁹⁸ *Rukopisy zelenohorský a kráľohorský*. Úryvok z prekladu práce J. Vlčka *Prehľad dejín literatúry českej*. *Slovenské pohľady* 4, 1884, s. 237 – 246.

⁹⁹ Časopisy a knihy zaslané redakcii *Slovenských pohľadov*. *Slovenské pohľady* 3, 1883.

¹⁰⁰ Anonymus. *Půt na Velehrad*. (Rozprávka). *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 1, s. 7 – 11; č. 2, s. 29 – 32; č. 3, s. 49 – 55.

¹⁰¹ Storočná pamiatka narodenia Palackého. *Slovenské pohľady* 18, 1898, č. 6, s. 371; Z listov Palackého Martinovi Hamuljakovi. *Slovenské pohľady* 18, 1898, č. 7, s. 432 – 433.

¹⁰² Prof. Jaroslav Vlček. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 12, s. 751; Jaroslav Vlček. *Dejiny české literatúry*. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 1, s. 60 – 62.

¹⁰³ Rudolf Pokorný. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 9, s. 216.

¹⁰⁴ VLČEK, Jaroslav. *Listy z Čiech I.* *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 2, s. 100 – 103; VLČEK, J. *Listy z Čiech II.* *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 3, s. 145 – 147; VLČEK, J. *Listy z Čiech III.* *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 4, s. 181 – 183; VLČEK, J. *Listy z Čiech IV.* *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 11, s. 542 – 545 a i.

¹⁰⁵ VLČEK, J. *Listy z Čiech II.* *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 3, s. 145 – 147.

¹⁰⁶ Jubileum Jaroslava Vrchlického. *Slovenské pohľady* 13, 1893, č. 3, s. 179 – 181. Na konci článku bol na s. 181 – 182 uverejnený zoznam spisov J. Vrchlického.

¹⁰⁷ KMEŤ, Andrej. *Česká jubilejná výstava*. *Slovenské pohľady* 11, 1891, č. 8, s. 493 – 497.

¹⁰⁸ VLČEK, Jaroslav. *Listy z Čiech*. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 6, s. 367 – 368; VLČEK, J. *Listy z Čiech*. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 7, s. 429 – 431; VLČEK, J. *Listy z Čiech*. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 11, s. 692 – 693.

¹⁰⁹ VLČEK, Jaroslav. *Literárno-historické drobnosti*. *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 4, s. 207 – 210. Zmieňuje sa o časopise *Česká včela*, ktorý v Prahe vydával epik, lyrik a satirik František Ladislav Čelakovský; VLČEK, J. *Literárno-historické drobnosti*. *Slovenské pohľady* 10, 1890, č. 5, s. 256 – 261. Upozorňuje na českého grófa ministra kultúry v období neoabsolutizmu Leva Thuna a jeho úsilie zjednotiť ako „literu Slovákov s Čechmi“.

¹¹⁰ *Hostiny u starých Čechov*. *Slovenské pohľady* 12, 1892, č. 10, s. 110 – 111.

V nej autor priblížil dejiny tanca v Čechách, na Morave, v Sliezsku a na Slovensku.¹¹¹ Veľmi obľúbené a publikované v rubrike *Ilustrácie* boli kresby Jaroslava Věšina,¹¹² Josefa Úprku,¹¹³ ale aj maľba z prostredia Čiech bez uvedenia autora, napr. Pražská staromestská čerpacia stanica.¹¹⁴

Slavista a jazykovedec – dialektológ, profesor F. Pastrnek dostal (v rokoch 1893 – 1897) v *Slovenských pohľadoch* priestor na uverejňovanie priebežných poznatkov zo svojho dialektologického výskumu slovenského jazyka na Slovensku pod názvom *Štúdovanie slovenčiny*.¹¹⁵ Slovenský národopisný pracovník Pavol Socháň reagoval na nepravdivé informácie o slovenských výšivkách, ktoré boli uverejnené v časopise *Český lid* (od anonymného autora).¹¹⁶ Národno-osvetová pracovníčka Drahotína Křížková v článku *Výber národního českého průmyslového múzea Náprstkových* poukázala na krásu českých výšiviek,¹¹⁷ dva krátke príspevky popisovali názory Čechov na národopisné oddelenie milénarnej výstavy v Budapešti v roku 1895 vzhľadom na Slovákov.¹¹⁸ Časopis sa zmieňoval aj o rozširovaní slovenských populárnych spisov v Čechách, v roku 1897 bol na jeho stránkach publikovaný príspevok o česko-slovenskej vzájomnosti, do pozornosti čitateľov dávali spoločne dielo Slováka K. Salvu a českého slovakofila K. Kálala – zborník *Od Šumavy k Tatrám*, ktorý vyšiel v roku 1898 ako jeden z prejavov česko-slovenskej vzájomnosti.¹¹⁹ *Slovenské pohľady* upozornili aj na práce ďalších českých slovakofilov, napr. v článku z roku 1894 sa zaoberali knihou A. Heyduka *Cymbál a husle*, z ktorej uverejnili úryvky. Redakcia si pritom pomohla článkom uverejneným v českom časopise *Osvěta*, kde na margo autora knihy redaktor tohto časopisu poznamenal: „Heyduk znal Slovensko z vlastného názoru. Jeho dvojí cesta na Pohroní a Pováží vyvábila v něm řadu básnických představ.“¹²⁰ Čitateľskú verejnosť informovali aj o smrti českého literáta a slovakofila R. Pokorného. V obširnom nekrológu podali informácie o jeho živote a literárnej činnosti so zdôraznením jeho podielu na rozvíjaní česko-slovenskej vzájomnosti, pričom spomenuli aj Knihovnu československú.¹²¹

Redaktor časopisu J. Škultéty patril v predvojnovom období k striktným zástancom slovenskej národnej svojbytnosti a niektoré aktivity v rámci rozvíjajúcej sa

česko-slovenskej vzájomnosti podrobil kritike. V takomto duchu napísal v roku 1897 príspevok *Česko-slovenská vzájemnost*. Reagoval v ňom na článok K. Kálala publikovaný v časopise *Osvěta*, ktorý okrem iného popisoval nepriaznivú situáciu v slovenskom školstve a poukazoval na silnejúcu maďarizáciu. J. Škultéty na margo situácie v slovenských školách uviedol, že on nevidí nič zlého na tom, že sa slovenská mládež vzdelávala v maďarských školách, dôležité podľa neho bolo, aby sa jej v domácom prostredí dostala výchova v národnom duchu. Okrem toho poznamenal, že niektorí študenti, ktorí študovali v českých školách, sa na Slovensko nevrátili. Uznával prospešnosť českých škôl pre dievčatá.¹²²

Záver

Česko-slovenskej vzájomnosti venovali vyššie uvedené noviny a časopisy pozornosť v rôznych oblastiach. Vo veľkej miere záviseli v nich publikované články od charakteru a zamerania toho-ktorého titulu novín. Články v *Štúrových Slovenských národných novinách* uverejňovali v rubrike *Deník Domáci* prevažne krátke informácie zo spoločensko-kultúrneho a politického života v Čechách a na Morave, ktoré získavali od dopisovateľov najmä z Prahy a Viedne. Slovenskí prispievatelia sa vo svojich príspevkoch v rámci česko-slovenskej vzájomnosti zaoberali prevažne otázkou spisovného jazyka Slovákov, pričom zdôrazňovali jej závažnosť pre slovenský národ. *Národné noviny* spočiatku nejavili zvláštny záujem o otázky česko-slovenskej vzájomnosti, svoj postoj zmenili po roku 1875 a najmä v polovici 90. rokov. V ich pozornosti boli najmä otázky spolupráce v oblasti kultúry a školstva. Predovšetkým zásluhou S. H. Vajanského pisali o vzájomnosti s nadšením a veľkými očakávaniami. Boli to obsiahlejšie články spojené s komentárom, neraz išlo o úvodníky. Avšak po vzniku hlasistického hnutia (1898) ich záujem ochabol, čo sa prejavilo v tom, že sa otázkam česko-slovenskej spolupráce venovali už len zriedkavo. Informovali čitateľov o možnostiach štúdia slovenskej mládeže na českých školách rôznych typov a o zaujímavostiach z kultúrneho i spoločenského života v Čechách a na Morave a to prevažne v rubrikách *Chýrník*, *Dopisy*,

¹¹¹ Jak se kdy v Čechách tancovalo. Čeněk Zibrť. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 1, s. 64.

¹¹² Ilustrácie od J. Věšina. *Slovenské pohľady* 6, 1886, s. 9, s. 105, s. 201, s. 209; 1887, s. 9 obraz Matkino šťastie, s. 69 Kresba Sadaj, slnko, sadaj ..., s. 81; 1888, s. 41 a i. K obrazu Matkino šťastie napísal S. H. Vajanský báseň Matkino šťastie (k Věšinovmu obrazu). *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 1, s. 24.

¹¹³ Obraz Hody. Kreslil Josef Úprka. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 2, s. 33.

¹¹⁴ Kresba: Pražská staromestská čerpacia stanica. *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 4, s. 85.

¹¹⁵ PASTRNEK, František. Štúdovanie slovenčiny. *Slovenské pohľady* 13, 1893, č. 3, s. 175 – 177, č. 4, s. 237 – 245, č. 5, s. 301 – 309, č. 6, s. 368 – 375, č. 7, s. 426 – 434, č. 9, s. 549 – 564, č. 10, s. 631 – 639, č. 11, s. 692 – 698, č. 12, s. 762 – 767; PASTRNEK, F. Štúdovanie slovenčiny. *Slovenské pohľady* 14, 1894, č. 1, s. 58 – 63, č. 2, s. 126 – 130, č. 3, s. 188 – 193, č. 4, s. 252 – 256, č. 5, s. 304 – 308, č. 12, s. 743 – 747; PASTRNEK, F. Štúdovanie slovenčiny. *Slovenské pohľady* 15, 1895, č. 1, s. 57 – 59, č. 2, s. 118 – 122 a i.; PASTRNEK, F. Štúdovanie slovenčiny. *Slovenské pohľady* 16, 1896, č. 7, s. 431 – 433; PASTRNEK, F. Štúdovanie slovenčiny. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 1, s. 44 – 46 a i.

¹¹⁶ SOCHÁŇ, Pavel. Slovenské výšivky v Čechách. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 8, s. 491 – 495.

¹¹⁷ KRÍŽKOVÁ, Drahotína. Výber národního českého průmyslového múzea Náprstkových. *Slovenské pohľady* 13, 1893, č. 7, s. 434 – 437.

¹¹⁸ Česká mienka o národopisnom oddelení milénarnej výstavy peštianskej vzhľadom na Slovákov. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 2, s. 112 – 117, č. 8, s. 487 – 491. Boli to prevažne výňatky z českej tlače – Časopis Matice moravskej a Český lid.

¹¹⁹ Šk. Česko-slovenská vzájemnost'. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 9, s. 558 – 560. Boli to vybrané hlavné myšlienky článku K. Kálala, ktorý uverejnil časopis *Osvěta* v roku 1897. Kálal sa v ňom venoval trom základným otázkam česko-slovenskej vzájomnosti: 1. Význam Slovenska pre český národ, 2. Úlohy vzájomnosti a 3. Či Slováci budú kedy písať po česky?

¹²⁰ Literatúra. *Slovenské pohľady* 14, 1894, č. 2, s. 136.

¹²¹ Rudolf Pokorný. (nekrológ) *Slovenské pohľady* 7, 1887, č. 9, s. 216.

¹²² Šk. (Škultéty) Česko-slovenská vzájemnost. *Slovenské pohľady* 17, 1897, č. 9, s. 558 – 560.

Prehľad časopisov. Príspevky v *Slovenských listoch* boli upriamené viac na spoločensko-politické aspekty spolupráce, upozorňovali na rôzne prejavy spolupráce a zdôrazňovali jej dôležitosť a význam zvlášť v kultúrnej a hospodárskej sfére, priamo propagovali potrebu ich rozvíjania. Poznatky z českého života získavali najmä od svojich dopisovateľov z Moravy. Taktiež v revue mládeže *Hlas* autori článkov pri rôznych príležitostiach zdôrazňovali význam vzájomnosti, ale často z pozícií československej národnej jednoty, čo vyvolávalo nevôľu v radoch slovenských vzdelaných kruhov. Po obsahovej stránke bol ich záber širší, venovali sa rôznym aspektom spolupráce najmä vo vzťahu k mládeži. Najčastejšie boli vedomosti z českého života uverejnené v rubrike *Obzor spolkový* a *Obzor slovanský*. Iné zameranie mali *Slovenské pohľady*, ktoré sa venovali vzhľadom na svoj charakter otázkam česko-slovenskej spolupráce v oblasti vedy, literatúry a kultúry, propagovali osobnosti českého života z minulosti i prítomnosti, ktoré sa pričínili o jej rozvoj, poukazovali na rôznorodosť prejavov vzájomnosti v kultúre, avšak skôr len informovali než hodnotili vzťahy. Najviac informácií z českého života sa mohli čitatelia dozvedieť najmä prostredníctvom *Listov z Čiech* od J. Vlčeka. Prvenstvo v propagovaní česko-slovenskej vzájomnosti z uvedených titulov prináležalo *Slovenským listom* a revue *Hlas*, avšak tie začiatkom 20. storočia prestali vychádzať. Iniciatívu pri propagovaní spolupráce medzi Čechmi a Slovákami prevzali začiatkom 20. storočia *Slovenský týždenník*, *Prúdy*, *Slovenský denník*, *Slovenské ľudové noviny* a *Národný hlásnik*.

Zoznam použitej literatúry:

Slovenská dobová tlač:

Slovenskije národňje novini 1845 – 1848

Národnie noviny 1870 – 1900

Slovenské listy 1897 – 1899

Hlas 1898 – 1901

Slovenské pohľady 1881 – 1900

Literatúra:

JURČIŠINOVÁ 2002a: JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Založenie Československej jednoty a prvé kontakty so Slovákami. *Slovanský přehled: review for Central, Eastern and Southeastern European history* 88, 2002, č. 4, s. 457 – 472.

JURČIŠINOVÁ 2002b: JURČIŠINOVÁ, Nadežda. Pomoc Československej jednoty pri výchove slovenského remeselníckeho dorastu. In: *Česko-slovenská historická ročenka 2002*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 277 – 293.

JURČIŠINOVÁ 2010: JURČIŠINOVÁ, Nadežda. *Československá jednota a Slováci. (Kultúrno-spoločenské aktivity spolku)*. Prešov: FF PU v Prešove, 2010.

PEKNÍK 1999: PEKNÍK, Miroslav. K profilu česko-slovenských vzťahov pred prvou svetovou vojnou. In: PODRIMAVSKÝ, Milan – KOVÁČ, Dušan (edd.). *Slovensko na začiatku 20. storočia*. Bratislava: Historický ústav SAV, 1999.

PEKNÍK 2000: PEKNÍK, Miroslav. Cesty čechoslovakizmu pred prvou svetovou vojnou. In: PEKNÍK, M. et al. *Pohľady na slovenskú politiku. Geopolitika – Slovenské národné rady – Čechoslovakizmus*. Bratislava: SAV, 2000.

PODRIMAVSKÝ 1983: PODRIMAVSKÝ, Milan. *Slovenská národná rada v druhej polovici XIX. storočia*. Bratislava: Veda, 1983, s. 177 – 178.

POTEMRA 1958: POTEMRA Michal. *Bibliografia slovenských novín a časopisov do roku 1918*. Martin: Matica slovenská, 1958.

Nadežda Jurčišinová

Inštitút histórie Filozofickej fakulty PU v Prešove

Ul. 17. novembra 1

080 01 Prešov